

Prava Pučka Sloboda

PREDPLATNA CIENA NA GOD. K 2
- NA PO GOD. 1 - POJEDINI BROJ 2 p.
PREDPLATA SE ŠALJE UREDNIŠTVU

izlazi svakog četvrtka

IZDAVATELJ, VLASTNIK I ODGO-
VORNI UREDNIK: VLAD. KULIĆ
- UVRSTBE PO CIENIKU ili POGODBI

God. I.

ŠIBENIK, 24. prosinca 1908. god.

Broj 35.

Sretan Božić!

Marija i Josip unidjoše u špilju, koja bijaše utočište Davidu.

U naokolo svieće su se pogasile i nastala duboki mir.

Bilo je u ponoći. Sve naokolo u duboku snu. Tad se netko probudi, protare oči i zabunjeno pogleda oko sebe. Na jednom vikne:

„Što je to? Nebo je u plamenu. Ustajte, braćo, ustajte!“

Iza sna preplašeni ljudi digoše se sa svojih ložišta i gledali oko sebe. Nu na skoro počеше se čuditi podpuno svjestni, jer visoko s neba izlievao se na zemlji trak svjetla. Rekao bi, da pada s jedne tačke, te obasjava celu okolicu. Strašivci su drhtali, a srčani, tek se usudiše šaptati. U tom svetom strahu, neki čestiti starac povikne: „Braćo, to su ljestve, što ih je u snu vidio naš otac Jakov. Slavljen budi Bog naših otaca!“

Sunce zapalo. Nad betlehemskom okolicom zavladao podpuni mir. Pastiri odvedoše u tor svoje stado, gdje su bile sigurne i legoše na počinak. Jedan zapalio vatru i ostao da čuva. Noć je bila vedra i obasuto nebo nebrojenim zvjezdama. Približavala se ponoć. Čuvar, obrvan od sna, jedva izčekivaše, da ga drugi zamjeni. Baš je hotio da udje u tor. Na jednom ga obasu neko čudno svjetlo, kao da je dan, tako da mogaše viditi svu okolicu. Pogleda prama nebu, a nestala zvijezda. Preplaši se i zavikne drugovima: Ustajte! Ustajte. Što je? Svi pastiri na noge i latili se oružja. Nebo je u plamenu. Padoše ničice, pokriv lice rukama. U to se čuje glas: „Ne boj te se; jer, gle, navieštujem vam veliku radost, što će biti svemu narodu! Jer vam se danas rodio u gradu Davidovu Spasitelj, koji je Krist Gospodin. I eto vam znake; naći će te diete povito u pelene i položeno u jaslje.“

Kad se pastiri razabraše, sklopiše ruke svoje i veselo zapjevaše: Slava Bogu na visini, a mir ljudem na zemlji!

* * *

Proteklo je evo, hrvatski naš puče, 1908 godina od onog sretnog dana, a ti uvijek s jednakim uhvanjem u svoj spas, slaviš dan, u kom su popucale verige silniku i bezdušniku, a svetom zavlada mir, jednakost, ljubav i sloga. Sviestan, da braniš pravo, na potoke si krvi proljevao na obranu nauka svoga Spasitelja. Nema pedlja tvoje

zemlje, koja nije nakvašena tvojom mučeničkom krvlju na obranu nauka potomka Davidova. Evropa se trese sva u strahu, da je polumjesec ne potamni. Rim drhće. Karlo V. sa svom svojom vojskom bježi i sakriva se po šumama i pećinama, samo hrvatski narod stoji na braniku vjere svojih otaca. Papa moli, kumi i zaklinje, da se ne pušta pasti Klis, Jajce ni prelaz preko Korenice, jer da su to „predzidja kršćanstva“. Korenicom, mjesto vode, teče krv naših slavni predja, i Evropa, ova stara griješnica, bi spašena, vjera naših otaca, vjera Boga pravednika pošteđena.

Tristo godina naši stari danomice su proljevali svoju dragocjenu krv na obranu vjere i Evrope, te samo Božjoj providnosti imamo zahvaliti, ako nas nije do i jednog nestalo.

Evropa, mjesto da nas nadari, sapela nam je verige ropstva, te možemo reći, da nas drži u tmuni, kao narodi bijahu prije rođenja betlehemske dietića. Nu tmunu je razsvietlilo svjetlo iz betlehemske špilje, a verige su popucale na rječ: „Radost svih naroda!“

Puni uhvanja, da će Bog potlačenih i potištenih shrvati moć silnika i bezdušnika i da će vrhu nas i našeg naroda zaštatati sunce pravde i osvnuti dan našeg narodnog jedinstva, hrvatski puče naš, čestitamo ti dan porođenja Gospodinova u miru i u zdravlju. Slava Bogu na visini, a mir ljudem na nizini!

Šta je nova po svietu.

Hrvatska. Tamo sasvim oblačno. Samo kadkada se pomoli koja zraka, zasjaje i nestane je. Što se nad Austrijom gušći oblaci nadvijaju, to se u Hrvatskoj kad i kad svjetlost-nada prikazuje. Tmurna su vremena, puno burnija nego li su bila 48. godine. Tada su bili nezadovoljni sami Magjari i jedan dio Niemaca, a sada svi, a najgore prolazi Hrvatska. Narod hrvatski gonjen je i progonjen i van zakona, kô da je on veleizdaju počinio, kô da se je on pobunio, kralja skinuo i diktatora sebi postavio proti dinastiji! A nije, nego je branio i obranio dinastiju, uništio i pokorio buntovnike. A za tu uslugu, za tu vjernost i požrtvovnost Magjari mu nametnuli svoga čauša, baruna Raucha, koji samo vrši želje Košutove umnožajući magjarske škole, dovodeć magjarske činovnike, a sinove onih otaca i braću onih junaka, koji poginuše 48., boreći se proti sili magjarskoj, trpajući i mučeći po tamnicama, daveći ih i žedjom i glad i svakoja-

kim mukama. Iz nevera, koja naokolo tunji, čuje se i po koji utješljiv glas pram Hrvatskoj. Svak odsudjuje barbarsko, usilno i protuzakonito stanje i vladanje, koje vlada u našem narodu. Kažu, da je to doprlo i do kraljeva prijestolja, da je odmah dozvao k sebi Raucha i naredio mu nek zakon zavlada, sila prestane. Sada bi Rauch htjeo sklopiti mir s koalicijom, ali ova neće i evala joj. Nek njega odpreme, nek nam povrate staro pravo, da sami izberemo bana. Mi bismo izabrali čovjeka dinastična, kako je i Jelačić bio, ali da bude u isto doba i pametniji, neka krv prolivena bude i vjernima od koristi, a svakako da buntovnici i neprijatelji Hrvatske vrata milo za drago. Četrdesetosma je blizu. Kažu, da će brzo biti razpušten sabor i provedeni novi izbori. Sadašnji neće da s Rauchom posla imade, a on hoće da pokuša sreću, te bezakonjem, silom, varkom, darovima itd. hoće da stvori robsku većinu, koja će mu pomoći podpreći pod jaram magjarski vlastitu domovinu. Hoće li mu sve to biti dopušteno, hoće li mu upaliti, hoće li mu i vojska doći u pomoć — to ćemo vidjeti. Nad Austrijom je oblačno, ljudi počеше progledavati, interes je i njihov, da to ne dopuste, i mislimo da ne će. S druge strane pravda zahtjeva i vrijeme bi bilo, da se skupe razdrobljena uda naroda našega i barem — ako i ne plaća, al svakako dobiti dade za prolivenu krv za poznatu i priznatu vjernost.

Austrija. Svak o politici razpravlja, a najviše oni, kojim manjka znanja i iskustva da o tim pitanjima razpravljaju. Javnost, osobito svakovrstne novine, bave se poglavito iztočnim t. j. bosanskim pitanjem. Promatrajuć neprestano oružanje Srbije i Crne Gore; videći neodlučnost, koja vlada u Carigradu i čitajući što englezke novine pišu, moraju zaključivati, da dobro nije i da su se nad Austrijom nadvili sasvim crni oblaci, da je nevera blizu. Kome će štete nanieti, to će se potle znati. A pošto štap imade dva kraja, mora se reći, da će jedan biti jedne, a drugi druge, po tom svima zlo. Pusti novci, što troši Austrija, Srbija i Crna Gora, držeći u ratnu stanju svoje čete i neprestano oružajući se — to je već golema šteta, a i veća nego da se ratuje. A sve to radi Bosne! A nebi li morali Srbi pristati prieti, a zahtjevati na shodni način, da se te zemlje spoje sa Hrvatskom, te nam pomognu ujediti domovinu? Što su do sada u tome smislu djelovali, shvatljivo je i donekle opravdano; al sad, kad su razabrali položaj po Evropi, možemo i moramo očekivati od njih pametnu i bratsku politiku. A eto, od koga se nismo ni u snu nadali, od njega nam pomoć dolazi. Isti Niemci, bez razlike stranaka, govore u prilog Hrvata. Princip Liktenstein, neki dan u saboru dr-

žavnom, pri razpravljanju o zakonu spojenja Bosne, čisto i bistro zaključuje, baš onako, kô što govore svi pravaši i svi Hrvati, da Bosna ne smiede pripasti ni Šva bi ni Magjaru, nego da je valja pripojiti Hrvatskoj i ujediniti našu kraljevinu. Vriedno je iztahnuti, da gospodin knez još i proširuje Starčevićev program, pripojiv Hrvatskoj i Banat.

Srbija i Crnagora. Pisanje novina nije jednoglasno: njekeji javljaju i pišu o pustim naručbama ratnog materijala, o zajmovima u ratne svrhe, o bjeguncima, o sukobima i puškaranju, o ranjenim i o mrtvim, a drugi sve poriču i iztiču, da do rata nesmiede doći, da će se sve moći i morati riješiti mirnim putem pružajući jedan drugomu obilate darove i ako ne, kao što je običaj o mladom ljetu, a svakako koji dan potle. Kažu da će Turska primiti 35 milijuna K. Da nema baš velike napetosti između Srbije, Crnegore i Austrije, dokazom je to, što je kralj Petar i knez Nikola čestitao našem kralju jubilej, i nemareć za negodovanje i nezadovoljstvo, koje će s toga u njihovim zemljama nastati.

Zašto nam maslina ne radja svake godine?

U prošlom broju naveli smo razlog skupoći ulja i rekli smo, da je prvi taj, što smo kô pram glavi stali vaditi masline.

Ništa dalje od jučer, došli smo u razgovor s jednim težakom, koji nam reče, da smo dobro mi pisali, ali nadoda, k belaju i maslina, kad ne radja svake godine.

Ovaj prigovor, jest doduše opravdan, ali ako maslina ne radja svake godine, to nije kriviti radi toga maslinu, nego je krivnja opet onoga, koji misli da je maslina kao smokva i da je u zid zasadiš, plodi.

Treba da jednom za vazda znamo, da maslina radja t. j. daje plod samo na onim grančicama, koje imaju dvie godine, t. j. one grančice, što je maslina izbacila ove godine, dati će nam rod preko godine.

Ako smo mi pripriječili, da maslina izbaci ove godine, a tako i svake godine, da nam maslina izbaci stanoviti broj mladih mi smo tim zapriječili da nam maslina plodi.

Kako ćemo postići, da budemo imali redoviti plod maslina, ili kako se obično kaže, da nam maslina radja svake godine? Posve lako.

U prvom redu treba imati na pameti, da i maslinu treba gnjojiti, a zatim razumno kloštiti.

Kod nas, a osobito po sjevernoj Dalmaciji, drži se maslina kao kakovo divlje stablo. Zasadi ju i više se za nju težak ne brine. Sjeti se je pri kopanju, a i to, kad mu je potreba, da otrese motiku ili lašun. Tad lupne u nju, kao u karbu, ne promišljajući, da će od tog udarca poroditi se čvor, gnjilež i stotinu drugih jada, koji su kašnje zatorom samo masline.

Mi moramo da promienimo dosadanji postupak sa maslinama i da počnemo misliti ozbiljno, da maslina nije kojekakov divlji grm, već da je to pitoma biljka, koja ima u sebi neke zakone, po kojima se ona razvija, a prama tome razvitku i plodi. Prekoravimo li mi te zakone, ili ih pak sasvim zapustimo, tad maslina raste kao grm, a od toga nema koristi, nego kozi za brst. Rodi li, to biva svake desete godine, a plod biva silan kô u orkulice.

U prvom redu treba dakle redovito gnjojiti maslinu, a gnjoj se mora uvijek metnuti u okrug daleko od debla, uprav za onoliko, koliko zapovieda krošnjja, kako bi sok iz gnjoja moge upijati one tanke žilice, koje strukovnjaci siscima zovu.

Tko može potrošiti, dobro bi bilo da s našim domaćim gnjojem pomieša i malo umjetnoga gnjoja.

Rekli smo, da treba maslinu redovito gnjojiti, a to zato, jer samo kad se maslina redovito gnjoji, redovito raste, izbacuje klice, koje se pretvaraju u mladice, a ove nose plod. Nema li jedne godine klicâ, tad do dvie godine nema ploda, a tako obratno, čim je više klica, tim je više ploda, ili kako se kaže rada.

Osim gnjojenja, maslina traži i kloštrenja.

Kod nas u obće vlada hrdjavi običaj, a taj je, da gledamo puno na gustoću masline i zadovoljni smo, kad nam se maslina šepiri kao kuća, i kad je gusta, da bi jedva ptić mogao se provući kroz krošnjju. S ovog razloga maslina nam ne radja, a tko ovako goji i drži masline, on je neprijatelj njezin, jer maslina nije tu, da se goji kao grm za drva, već ona traži i želi da koristi svome gospodaru; ona želi, da ju težak reši škarama i oštrom sikiricom.

Kako se obavlja kloštrenje maslina, to u ovom članku ne možemo danas potanko kazati, valjda dodje prigoda i zato. Danas ćemo samo napomenuti, da maslina pita sunca. S ovog razloga moramo gojiti maslinu, da svoju krošnjju razvije kao zvono t. j. da sredina bude prazna, a krajevi puni, ali na način, da grana ne ide preko grane, kako bi mladice prikrivale jedna drugu i u sieni ju držale po cieli dan.

Još razumnim kloštrenjem moramo nastojati, da maslinu ne pustimo, da nam raste previsoko. Nastojmo je priviknuti, da se što više širi, a što manje u vis raste, jer nam je tada oko nje svagdana rabota lakša, a pri branju nije nam potrebno lupanje sa štapom, kojim pomlatimo mladice, a tim i dogodišnji plod.

Pogledom na kloštrenje maslina moramo priznati, da je vlada ipak nešto uradila u zemlji, a to putem kloštirioca i podignućem uzornih maslinjaka, ali je požaliti, da mnogi, koji su imali uzorne maslinjake i javne kloštiriocce, niese se znali tim okoristiti, te su zapuštali kašnje gojenje i kloštrenje maslina. S ovog razloga dobro bi bilo, da se opet otvore tečajji za gojenje i kloštrenje maslina, a to osobitim obzirom na sjevernu Dalmaciju, pa makar putem večernjih predavanja sa strane putujućih učitelja ili putem osobitog strukovnjaka.

Koliko koristi kloštrenje i gnjojenje maslina, svak se može uvjeriti, ako pogleda na one masline, koje se redovito kloštire i gnjoje.

Tu će ostati živim primjerom osviedočen, da maslina radja svake godine, kad je držana kako treba, naprotiv ako je zapuštena, radja jedino onda, kad su joj prilike najpovoljnije i kad ju na to nagnaju silom, kojoj se ne može oteti.

Seosko vieće u svakom selu.

(Pismo težačkoj kapi).

I.

Draga kapo!

Prošlih su dana svršili izbori za sabor hrvatski u Zadru. Zastupnik, kako ti je poznato, nije ništa drugo, nego čovjek sa punomoćnicom, koji brani puk i zagovara pučke potrebe, koji putuje mjesto svojih birača i koji govori u ime njih, vodi i upravlja pravdam pučkim. Zastupnik ne može svaku znati, treba mu stoga dojaviti svaku potrebu, svaku nevolju, u to ću ti ja pokazati u ovom pismu, koje dobro pročitaj pred skupom naroda, a najbolje će biti, da ga pročitaš u nedjelju pred crkvom prije ili poslie svete mise.

U selu treba ustanoviti seosko vieće, koje će sve potrebe i nevolje svoga sela, pak i svoga hrvatskoga naroda dojavljivati svom zastupniku.

Dosle je kod nas bio običaj ovaki: Skupi se narod kod crkve, pretresivao bi potrebe svoga sela, bez zaključka, a više puta tučnjom. U tučnji i prepirki padale bi psosti, koje su izazivale nereda i srčbu božju na narod.

Naš je narod koraknuo napried i treba da ide i dalje pravom stazom zdrave prosvjete. Danas o svemu, što se radi ili se kani raditi, treba o tome pisati, a za to treba se dogovarati, pretresivati, zaključivati triezno i promišljeno i ovim će se načinom iznieti podrobno, točno i istinito svi pravedni zahtjevi i potrebe naroda u svakom pogledu i doskočiti će im se.

Tko misli drugčije išta postignuti, on sebe vara i narod. Da se to bude moglo postignuti, treba u svakom selu izabrati seosko vieće od najuglednijih, najvaljanijih i najpoštenijih ljudi. Župnik i učitelj prosvjetitelji su naroda, koji im je povjeren, da ga vode svakom dobru, svakom napredku, za vjeru i domovinu. Prvi i drugi jesu pučki sinovi, posvećeni na službu naroda i crkve. Prava sloga za sve što je dobro i pošteno, treba da obojicu veže, treba da narod u njima vidi braću i prijatelje.

Tko pomuti slogu župnika i učitelja, taj je najveći neprijatelj vjere i domovine i svega naroda, te bi zaslužio, da bude kamenovan. Sa župnikom i učiteljem treba da sklopi čvrsti savez seoski glavar, izabran od sela, al ne da se tovi na račun odlomka, ne da planduje i da se pogospodi, nego da poštenim radom i štednjom očisti svoje selo od lopova, uredi puteve, bunare, odstrani nereda, ukloni sablazni, nek se selo s njime bude moglo dičiti, a on ponosio sa svojim mješćanima. Hiljadu potreba ima u svakom selu. Nema crkve, nema škole, lugari su paše i veziri, občinski su ti čauši drugi krivi bogovi, poljari su haračlije — u selu su putevi razrovani — narod pije glibež iz bunara — momčad ti se dala na razkalašenost i kradju. Obćina vazda utjerava, a nikada napredka ni svjetlosti u selu. Selo je bez poštansko-brzojavnog ureda, nema javne dobrotvornosti, ili ako postoji, u slabim je rukama. Sve bi to trebalo urediti. Liečenje malarije prava ti je babilonija u prosvietljenoj Austriji. Na poreznom uredu, na sudu, na poglavarstvu mnoge bi stvari moge ići na bolje. A što da govorimo o visokoj vladi? Koliko obećanja s njezine

strane? Još bih ti mogao izbrojiti hiljadu i hiljadu potreba i nereda. Kako se mogu ukloniti ovi neredi? Evo kako.

II.

Neka se kupi jedna priručna knjiga, koja će služiti kao zapisnik. Osim gospode župnika i učitelja, seoskog glavar, neka se pozovu jedne nedelje na dogovor i bivši seoski glavari i netko od uplivnijih i poštenijih u selu. Svi po mogućnosti moraju znati čitati i pisati, jer u današnje doba kod prosvjetljenog naroda svak to mora znati i da barem znade što podpisuje. Prve nedjelje ljudi bi se upoznali i zabilježili bi u zapisnik, da su se sastali i složili seosko vieće, koje će za sela zagovarati sve što je pošteno i koristno. Prve nedjelje tim bi se učinilo dosti. Po selu bi već svi govorili: imademo seosko vieće, naše nevolje i potrebe dosta javljati članovima vieća, a oni će stvar pretresti i raditi mjesto nas i za sviju će se starati. Da predočim stvar jednim događajem. Ove godine crna se zima piše. Došlo u nekom selu u glavu nekima učiniti molbu, da budu oprosteni od poreza. U selu je oko 100 obitelji. Svaka je platila za ovu svrhu, kako su kazivali ljudi, po 40 para, dakle se je skupilo oko 40 K. Sastavila se molba, koja nije bila sasvim uslišana, nego poštogod. Razgledimo malo ovih K 40. Sastavak molbe K 2, biljegovine na molbu K 1, preporuka pisma 35 para, ukupno K 3:35. Ako odbijemo od K 40 K 3:35, nama ostaje K 36:65, što su pojeli neki dobrotvori naroda. Govorili su ljudi, da tu nije bilo niti župnika, niti učitelja. Ova se je stvar mogla ovako izvesti. Seosko vieće, iza pretresa, moglo je na ime seoskog glavar ili njega i župnika zamoliti porezni ured, da se produži izplaćivanje poreza i stvar bi možda bila išla bolje, a to sve sa troškom od 2—3 krune, a možda i badava. Ovo mislim, da je stvar jasna. Sve mane, potrebe, nepravice pretresane na sjednice seoskog vieća sa strane suda, občine, zemaljskog odbora, vlade, gospode zastupnika, neka seosko vieće liepom dolikujućom formom podastre zanimanicima na uvaženje, a do potrebe neka ih pošalje u rešetio našim novinama i neka se radi za puk, a ne bez puka. Od osobite je važnosti, da seoski glavar odnese u seosko vieće na pretres račune svog odlomka i savjetuje se sa spomenutom gospodom. Narod sam ne može ništa, zastupnici sami ne mogu, malo župnici, a još manje sami učitelji. Savez naroda (puka, župnika, učitelja) sa svojim zastupnicima ruši brda i doline. Za ovo treba volje i rada. Ovaj savez, ovo seosko vieće sa svojim zastupnicima jest svrdao, koji će provrtati kamen i gvozdje, a narod će postignuti prava, što mu pripadaju po Bogu i prirodi.

III.

Naša prava postignuti ćemo žilavim radom i navalom na naše zastupnike u Beču i u Zadru, a njima se moraju prikloniti šije onih, koji vedre i oblače, kada razaberu i vide, da na usta zastupnika progovara jedan cio puk, da za zastupnikom progovaraju hiljade i hiljade naroda.

U Beču mi pravaši imademo tri zastupnika i to tri ugledna Hrvata. Don Ivo Prodan, naš vodja, kako ti je poznato, diže i u Beču svoj muževni glas na obranu hrvatske nam domovine mile.

Kada je selu koja potreba, Don Ivo govori u Beču o tome, ali, neka mu vieće dobro stvar prikaže.

Drugi pobornik na carevinskom vieću u Beču jest profesor Don Virgil Perić — a treći zlatni čovjek u svakom pogledu jest veleučeni gospodin Dr. Ante Dulibić, sudski tajnik, a istodobno prisjednik Zemaljskog Odbora u Zadru.

Ovoj trojici svi pravaši iz naše pokrajine neka šalju putem seoskih vieća sve želje i potrebe.

Za zaderski kotar izabrani su: Don Ivo Prodan urednik „Hrvatske Krune“ i Petar Matulina učitelj, obojica nastanjena u Zadru.

Za Šibenik i okolice: Dr. Mate Drinković liečnik u Šibeniku, i Dr. Ante Dulibić.

Za Sinj: Petar Šimunić posjednik. Za Imotsku: Dr. Mladinov, liečnik. Za dubrovačku okolice: Pero Vuković, posjednik.

Ovaj izbor je potvrdio, da je stranka prava, narodna stranka, koja obuhvaća sve stališe. Imamo branitelje vjere i škole u Prodanu i Matulini, branitelja pravih i pravednih zakona u Dr. Dulibiću, branitelje zdravlja u liečnicima Drinkoviću i Mladinovu, branitelje težačkih pravica u ovima i u Šimuniću i Vukoviću. Svi su iskreni branitelji hrvatskoga naroda.

Ovim načinom postupajmo braćo težači, osobito u našim potrebama, koje nas biju sa strane nekih občina i dižimo naš glas javljajući svaku našem zastupniku Dulibiću. U to ime živilo seosko vieće u svakom selu — živili naši zastupnici, živio savez naroda (puka, župnika i učitelja) živile težačke pravice, živio rad, po kojemu se ima mjeriti svaki čovjek, svako selo, svako vieće, svaki zastupnik, svaki sabor, jer po radu, a osobito po narodnom radu cijeniti će nas i moraju nas cijeniti i drugi narodi, pak bili nam i najveći neprijatelji. Uredjenjem seoskog vieća i djelovanjem istoga u svakom selu, naš bi narod postao jedna duša, pripravna na boj za vjeru i domovinu pod vodstvom svojih milih zastupnika, i svanula bi zora i malome puku, težačkoj našoj kapi.

Prijatelj puka.

Na obranu značaja i vjere, narodne slobode.

(Nastavak, vidi br. 34.)

Svaki pravi rodoljub mora nastojati, da se narod njegov uzgoji za čestit obiteljski dakle i društveni život, da mu nabrazi um, a najviše, da mu oplemeni srce, da ga učini sposobnim vršiti obiteljske i domoljubne dužnosti. Vi držite sebe velikim pučkim rodoljubom, ali bez vjere, doktore, nema ni govora o pravom uzgoju, o pravoj uljudbi. Domovinu svi želimo sretnu i čestitu, a tamo joj sami rušite jedini temelj i obstanak: vjeru. Koji je uzrok današnjem obiteljskom, zadružnom i rodoljubnom razsulu i metežu, nego vjersko nehajstvo, boj protiv tobože crnom klerikalizmu? Jest, etičko pravilo nas ne druži i ne kripi, s toga i propadamo. Danas se izmjejavaju vjerska čuvstva i vjerska osvjeđenja, i to kao dokaz nekakvog višeg napredka, što kod ozbiljnog i razumnog čovjeka prouzrokuje samo sažaljenje; poruzi se izvrgavaju vjerske istine, a u kući i ljudskom društvu vjerski

osjećaj je već odavna ugasnuo. To je stalno i priznato, da je propadanje vjere glavni i jedini uzrok onomu razsulu, koja prieti našem zadružnom životu, a dosljedno i domovini, a da je tako u istinu, svjedoči nam najbolje sam bezbožni Diderot, jedan od onih, koji pripraviše francuzki prevrat, a koji odlučno kaže: „Bez vjere nema krjeposti, bez krjeposti nema zadovoljstva“. Pravi slobodoumni francuzki rodoljub Jules Simon jednom reče: „Pravi se uzgoj osniva na ćudoredju, a ćudoredju je izvor Bog“. Glasoviti kriminalista Lucos, na temelju dugotrajnog iskustva, dolazi do sigurnog mnjenja: „Da je bezbožstvo glavni izvor zločina, to — kaže — ne zaboravite nikada“. I u istinu, najbolji nam je svjedok zloglasni ubojica Ravashol, koji na upit sudca, da li vjeruje u Boga, odgovori porugljivim pogledom, ali zgoljnom istinom: „Da sam vjеровao u Boga, ne bi doista bio učinio ono što sam učinio“. Što više propada vjera i ćudoredje, to više se uzmnježuju svakovrsna zločinstva i u mladjahnoj dobi, da misaonog čovjeka potresno zgraža. Kriminalističke table užasno nam o tom najbolje svjedoče.

Eto Vam, mladi doktore, na temelju riečih najslobodoumnijih i učenih ljudi, gdje vodi bezbožstvo i bezvjerje, i koliko je vjersko čuvstvo od potrebe svakom narodu, da ne srne u sigurnu propast. Vjera je od potrebe ljudskom društvu kô duša tielu. Naš je nevoljni narod u poglavitom dielu siromašan i neuk, zapušten i prezren, nema obrta, nema trgovine, nema druge sigurne privrede, nema življenja, nema prava, nema domovine, sve ga izdaje, silnici ga pritiskuju i priete mu od nikle mu moralne utjehe. Ako mu još Boga njegova i vjeru mu otaca izčupate iz srca, koja ga još drži i tješi da ne zdvaja, onda je on već sve izgubio, onda on ništa više izgubiti ne može, onda je on na pragu socijalizma i anarhizma, gdje ga na smrt sprovadjaju njegovi bolji sinovi, pravi rodoljubi! Ne vriedi izgovor, da se nitko protiv vjeri ne bori. Tko obara sud, obara pravdu, tko ubija sudca, zlostavlja zakon; tko ruši svećenika kao takova, ruši vjeru i svaki božanstveni pojam. Sud bez srca obstojati ne može, kô ni vjera bez svećenika. Za to je sasvim istina, što jednom reče veliki državnik Washington: „Tko dieli svećenika od vjere, ili vjeru puku otimlje, ili je ludjak ili zločinac, ako li nije i oboje zajedno.“ (Nastavit će se).

Naši dopisi.

Stankovci, 8. prosinca.

Jedna dobra dušica — nedozrelo diete, jadikuje u broju 57. splitske „Pučke Slobode“, na tobožnje nepravde, koje se počinjaju kod uprave ovomjesne „Seoske blagajne“. Htjeli smo na prvi mah ne osvrćat se na bljuvotine propalog dečka, ali da ne bi naš muk tko zlo shvatio, te mislio da je ono izašlo iz pera kojeg ozbiljnog čeljadeta, sklonili smo se, da se malo pozabavimo sa lažnim dopisnikom i da mu tako laž u grlo stjeramo. Samo propalica, kao što je dopisnik, može tvrditi, da nekim družinarima, kojima sinovi primaju „Pučku Slobodu“, bijaše uzkraćen zapitani novac za porez, jer takovih i nema, pošto pristaša demokratske stranke u ovom selu ima toliko, da ih možeš prebrojiti na desno

ruci, koji Smoldaki mogu biti slabe utjehe jer su djeca, koji ne primaju iz osvjedočenja njegovo glasilo, već što im se badava u ruke dava. Zajam, koji je bio udjeljen kroz ono 2 — 3 dana, kad je u selu bio rubač poreznoga ureda, nadmašio je svotu od K 2000. Dalo se i majci budalastog črčakala. Ludo je dakle i zlobno tvrditi, da se novac nije udjeljivao. Laže još naduto momče da se je nekom dalo za porez tek onda, kad je darovao par piplića, a drugima mnogima da se je uzkratilo. Tek je dno me bilo je uzkraceno, a to onome, koji znade po ciele noći u krčmi provadjati. Ako nezrelo črčakalo ima malo smjelosti, neka javno iznese osobu, kojoj se dalo poslie nego li je koga podmitio, pak ćemo mu darovati 100 K, da se preobuče od glave do pete, jer i onako odrpan vrluda po selu. Seoska blagajna je od koristi, to svak pripoznaje, a čuti je iz usta družinara, gdje blagoslivlju čas kad je ustanovljena. To će i blekasti dopisnik pripoznati, ali on piše samo da piše, ne obaziruć se, da li je laž ili istina. Ako li župnik Samac i učitelj Maršan u občinskom vieću kao tudjinci brane i gledaju interese mjesta, to im služi na čast, a kao svoje dobročinitelje počastio ih je narod povjerenjem, na koje oni moraju da odgovore, braneći uvijek pučka prava i žrtvujuć se za narodno dobro. Ludo je izticati o najezdi tudjinaca, tko bi se za puk starao? Sve što imamo: crkvu, školu, poštu, koloslanicu, brzozjav — to je opet jedina zasluga tudjinaca, koji su se postarali i neumorno nastojali, dok su sve to izvježili Ala ima dopisnik debelu kožu kao poznata životinja, kad sebe iztiče kao borioca za pučku naprednu misao u ovoj krajini. Zbilja! I zaslužuje tolike pohvale, poslie nego li je 2 puta rad kradje osudjen, a ovih dana kaznu i izvršio. A još će i pred porotom odgovarati! Nije baš časno od dječaka, koji je tek navršio 16 godinu, da po tamnicama čami. Ovo je slab početak, a kakav će biti svršetak — to Bog znade, ali svakako ne će dobar, jer iz jutra se vidi kakvo će vrijeme. Evo s kakvim osobam Smoldaka vodi svoju politiku i kojima stupce otvara. Ali da! Ta on bi i s vragom se združio, samo da mu pomogne napadati svećenstvo. Našla tikva čepinu. — Na čast mu!

*

Iz Gornjeg Primorja — Gradca.

Svuda ima teške nevolje u našoj Dalmaciji, ali nigdje teže nego što u Gornjem Primorju, u Gradcu. Ovdje je došao za občinskog upravitelja neki stari Biliško. Znajte da kako se podnosi u Hrvatskoj ban Pavao Rauch, tako ti se ponaša i naš slavni upravitelj Biliško. Seoske zborove ne će nikad da sazivlje, već sve čini što je njega volja. Na sablazan svega puka, odalečio je od sebe svoje vlastito diete, a našao slugu. Mi se seljani čudimo tome njegovu djelovanju i pitamo: kako on može svome miljeniku davati po 5 kruna svaki dan, a za nikakav rad? Ne bi li bolje, pametnije i čovječnije bilo, da gosp. Biliško svoje trude uživa sa svojim djetetom, a ne da mu se diete skita od nemila do nedraga, izloženo svakoj nevolji i pogibli! Zašto pak pučkim novcem nepametno upravlja, da ih jede onaj, koji bi mogao kopati i raditi kao i do sada, a dati ih sirotama, kojima je pomoć po-

trebita. Bistrije nećemo sad, a bude li potreba, evo nas. Seljani.

*

Derimokrati u koštacu.

Trilj, 15. prosinca.

Bivši gospar Triljske Blagajne počeo se priznavati dužnikom prama nama siromasima, koji smo preko njega za Triljsku Banku slali iz Amerike novce. Naša je pogriješka ta, što nismo slali novce upravo na Banku, ali nismo stog razloga, jer nam je spomenuti gospar bio pisao, da je on gospodar Banke i da na njega šaljemo uložke. Mene je ta obavjest našla u Denver kolorado, Sušnjaru u Čikagu, a ostale u Lead Ville. Gospar, istina, priznaje dug, ali para ne vidimo, nikome ih ne vraća. Dao nam je obveznicu uz 8% kamate, za to ovoliko, što do sada dobitaka nismo imali, a bi valaj i 15% dao, samo da ga ne tužimo sudu i da ga čekamo za glavnicu. Mi znademo zašto nam ne vraća poslana mu pare, ali to podnipošto nećemo objelodaniti. Topi se sam, mi ga dušiti nećemo. Mi se ništa ne čudimo, što drži naše pare plaćajuć nam kamate, ali se čudimo što pridržava kod sebe izplaćene mjenice (kambiale). Nekoji drže, da bi te mjenice kome god mogle vriediti u slučaju likvidacije, a mi siromasi ne znamo što je to likvidacija. Kada bi vjerovnici saznali što o takovoj mogućnosti, razkrinkao bi se dotičnik i u trgovini, kô što je u izborima, kada je izdao svoju braću i ubjegao u dušmanski tabor. Mrakovid.

*

Drniš, 18. prosinca.

Danas su utočnici proti osnutku občinske štedionice u Drnišu primili od Zemaljskog Odbora rješenje utoka, kojim Zemaljski Odbor potvrđuje odluku Občinskog Vieća, s kojom je jednoglasno bio primljen predlog Občinskog Upraviteljstva, da se osnuje ista štediona. Ali..... ali..... absolutno izključujući, da Uprava štedione može zajmovne pogodbe kod novčanih zavoda sklapati, nego samo uložke primati i time poslovati. Nu, kako to znači, povratit se na prvašnju štedionu naših občinskih upravitelja, koja je zbog pomanjkanja privatnih uložaka, sama po sebi fizično propala? Vrlj patrioti iz ljubavi prama ovome narodu, da Občinska štediona odmah uzmogne djelovati, položite na razpoloženje sljedeće svote: Pop Vlade Vuković K 20.000, Simo Manojlović-Malivuk K 15.000, Dr. Filip Marušić, posjednik rudokopa K 50.000, Ćiro Mrdjen Petrov K 12.000, Dr. Dušan Ivetić K 5.000, Bačo Šupuk K 1000, Vicko Pupini K 100. Ovo je, što se do sada znade. Živili požrtvovni patriote!

Slavno Uredništvo.

Pošto iz iskustva znam, da mi „prepoštena“ „Pučka Sloboda“ u Splitu neće tiskati u cjelini mojeg izpravka na njezine „poštene“ laži, da li osakatit mi ga, još će me gore po svojem običaju oklevetati, s toga molim Vas, da mi Vi tiskate ovakov izpravak, kakav sam i na njezine prepoštene i neoskvrnjene ruke bez nade poslao.

Slavno Uredništvo „Pučke Slobode“.

u

Splitu.

Na temelju §. 19. tiskovnog zakona, izvolite u dojučem broju „Pučke Slobode“

uvrstiti sljedeći izpravak, proti dopisu iz Kambelovca u br. 48. „Pučke Slobode“ napisanom proti mojoj osobi:

Nije istina, da sam ja apostol smutnje, da li uvijek apostol mira, ljubavi i kambelovske sloge.

Nije istina, da sam ja smušenjak, da li hvala Bogu, zdrave pameti čovjek, koji je ušao u trag naprednjačkoj lukavštini i odkrio narodu njihovu golotinju.

Nije istina, da sam ja ludjak, jer da sam lud, ne bi vaš narod za namom pošao, i ne bi „Pučka Sloboda“ s namom posla imala.

Nije istina, da je misao o pozivu na skupštinu u bratsku kuću začela demokratska tobožnja težačka sloga, da li tu misao za bratsku kambelavsku slogu, začeli su moje pristaše.

Nije istina, da sam ja na skupštini upogled koristi težaka činio neprilika, da li sam se dušom i tielom izkazao pripravnim boriti se za težačku slugu, ali samo ne pod barjakom naprednjačkim.

Nepoštena je laž, da sam ja učinio smutnju na skupštini, koja je u istinu svršila mirnije, složnije i dostojanstvenije nego li ijedna do sada držana.

Nije istina, da bi mi išta bilo kroz nos izašlo, da nije bilo razboritijih ljudi, jer je vladala podpuna sloga, ljubav, a svi su uza me pristali, osobito, kao i uvijek, razboriti ljudi.

Istina je, da smo se — i prema mojoj želji i nutkovanju — sastali da uredimo težačku slogu, ali ne naprednjačku težačku slogu.

Nije istina, da sam ja buncao, da li tako razložito, dokazima u ruci, govorio, da mi je svak dao pravo, a agenti Smoldakini ne prigovorili rieči.

Gadna je laž i uvrieda za cijelo selo, da smo se u uzurjanosti razstali, da li kao složna braća u ljubavi kršćanskoj.

Nije istina, da je skupština zaključila da ja neću više nogom stupiti na njihove sastanke, da li se sva skupština s namom složila, da se u istoj ljubavi i susljedne nedjelje sastanemo, gdje sam ja opet vodio glavnu rieč na zadovoljstvo svih razboritih, osim agenata Smoldakinih.

Izmišljena je i zlonamjerna laž, da je rad mojeg ponašanja kazao neki pop: „neka se stidim“, jer nijedan pop osim mene nije bio prisutan da istinu vidi, pa za to nije mogao to ni reći. Ako je pak istina, da je tako rekao, nek mu se iznese ime za garanciju gosp. „poštenog“ dopisnika.

Da je sasvim temeljit i istinit ovaj moj izpravak, pozivljem za svjedoke sve demokrate iz moje župe; ako li pak lažem, neka se izjave javno u „Pučkoj Slobodi“ svojim podpisima, da ovo lažem, a osobito gosp. „odbornik težečke sloge“, pa ću se onda i ja pokorit.

Kambelovac, 14. prosinca 1908.

Don Radoslav Rilov
župnik.

Do znanja povjerenicima, predbrojnicima i prijateljima „Prave Pučke Slobode“

Pri svršetku smo godine; treba urediti račune s tiskarom, s toga molimo gorispomenute, da nam odmah pošalju zaostalu predplatu.

Plaćajte i pomagajte „Pravu Pučku Slobodu“!

Hrvatska Tiskara (Dr. Krstelj i drug) — Šibenik